

АПАЛЕНАЕ ВАЙНОЙ ЮНАЦТВА

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, Васілю Бардзілёву споўнілася 15 гадоў і жыў ён у вёсцы Лютня. У сям'і было 10 дзяцей. Бацька, Якаў Гаўрылавіч, працаваў у калгасе, маці займалася хатнімі сгіравамі, дзеці дапамагалі бацькам.

Вайна ўсё пераблытала. Браты пайшлі на фронт, у доме Бардзілёвых акрамя пажылых бацькоў застаўся малодшы Васіль і дзве сястры.

Наступілі чорныя дні акупацыі. Фашысты ўсталёўвалі так званы «новы парадак», рэжым тэрору і насілля. У маі-чэрвені

В.Я.Бардзілёў

1942 г. на Краснапольчыне створаны партызанскі атрад на чале з батальённым камісарам Карзюковым. Сям'я Бардзілёвых не засталася ў баку. Хаця Якаву Гаўрылавічу было ўжо шэсцьдзсят, ён, як гаворыцца ў даведцы камандавання партызанскага атрада, «вёў разведку на карысць партызан і актыўна дапама- гаў партызанскаму атраду».

...Вечарам у доме Бардзілёвых з'явіліся незнаёмыя людзі. Вася зразумеў, што тэта лясныя салдаты — партызаны. Яны доўга гутарылі з бацькам. Затым Якаў Гаўрылавіч паклікаў сына:

-Вася, — сказаў ён, — ты ўжо дарослы і будзем гаварыць з табой шчыра. Заўтра табе трэба даставіць вось гэтыя лістоўкі ў Краснаполле.

-Усё зраблю, — сказаў Васіль. — А куды?

-Аднясеш на базарную плошчу, — сказаў адзін з партызан. — А вось гэта, - ён указаў на пакет, — перадасі зубному ўрачу Старасельскай. Скажаш, што гэта ад дзядзькі Грышы...

... Гітлераўцы і паліцаі доўга не падазравалі, што хлопец з палатнянай торбай за плячыма — гэта партызанскі разведчык.

А аднойчы здарылася непрадбачнае. Адзін з паліцэйскіх звярнуў увагу на тое, што гэты лютнянскі хлопец даволі часта з'яўляецца ў Краснаполлі.

Яго затрымалі, калі заданне было ўжо

выканана і ў торбе нічога не было, акрамя кавалкаў бульбянога хлеба — праснакоў. Доўга дапытвалі, білі плёткамі, але Вася цвярдзіў адно:

— Я прыходзіў даведацца, калі можна будзе вымяняць на яйкі солі.

Нічога не дабіўшыся, пад вечар яго адпусцілі.

...1 кастрычніка 1943 г. Чырвоная Армія вызваліла Краснапольскі раён. Партызаны з атрада Карзюкова ўліваліся ў дзеючую армію. Васілю ўжо было 17 гадоў. Ён стаў радавым байцом 1199-га стралковага палка, удзельнічаў у вызваленні Беларусі За смеласць і знаходлівасць, праяўленыя пры

Е.Я.Лабаноўскі

фарсіраванні р. Народ, быў узнагароджаны медалём «За адвагу».

...Ва Усходняй Прусіі падраздзяленне, у саставе якога ваяваў Васіль Бардзілёў, наносіла флангавы ўдар, прыкрываючы наступленне асноўных сіл. Яму ўдалося ў саставе невялікай групы пранікнуць у тыл ворага і весці прыцэльны агонь. Вораг адкрыў мінамётны абстрэл. Снарад разарваўся побач з аковам. Васіль атрымаў цяжкае раненне. Паўгода правёў у ваенных шпіталях і інвалідам другой групы вярнуўся на Краснапольчыну. За мужнасць у баях быў узнагароджаны ордэнам Славы III ступені. Яму было ўсяго 18 гадоў...

Л. Лабаноўскі

Чырвоны сцяг, 1988, 4 лютага.

Сасновіцкія змагары

Вёску Сасновіцу фашысты занялі ў жніўні 1941 г. У калгасным клубе і Сасновіцкай сямігодцы размясціўся гарнізон акупантаў. Фашысты пачалі ўсталёўваць свой «новы парадак»: рабавалі калгаснае дабро, патрабавалі ад насельніцтва хлеб, масла, яйкі.

Затым пачалі забіраць жывёлу і люта распраўляцца з жыхарамі.

А потым з'явіліся нямецкія аб'явы:

— Усяму насельніцтву на працягу 24 гадзін здаць агнястрэльную зброю, радыё-прыёмнікі. За невыкананне — расстрэл.

- Усе жыхары павінны знаходзіцца ў сваіх дамах з 21 гадзіны, забараняецца збор людзей на вуліцах, палях, лугах, лясах.

- Кожны абавязан неадкладна заявіць аб з'яўленні бальшавіцкіх банд або падазронных асоб. За супрацоўніцтва з нямецкім камандаваннем будзе выдавацца грашовое ўзнагароджанне, а таксама гарэлка, цыгарэты і махорка.

Часам здавалася, што тэта страшны і кашмарны сон. Балюча было глядзець на тое, што рабілі нямецкія захопнікі.

.. Сустрэча была прызначана на ўзгорку ў канцы вёскі. Тут сабраліся Фёдар Трыфанавіч Астапенка, Іван Архіпавіч Гламаздзенка, Марыя Антонаўна Жукава, Мікалай Цітавіч Лайкоў, Емяльян Яфімавіч Лабаноўскі, Уладзімір Паўлавіч Пазнякоў, Мікалай Сямёнавіч Рыжыкаў.

Слова трымаў мясцовы настаўнік камсамалец Уладзімір Аляксандравіч Бяляцкі:

- Мы павінны рыхтаваць зброю і адначасова змагацца з акупантамі: здзяйсняць дыверсіі, зрываць нямецкія аб'явы, складаць і распаўсюджаць лістоўкі сярод насельніцтва, найбольш надзейных людзей далучаць да барацьбы, памнажаць свае рады, каб потым стварыць партызанскі атрад.

Як рашылі, так і дзейнічалі, не даючы спакойна жыць ворагу. Восенню 1942 г. стала вядома, што ва ўрочышчы Харавынь размешчаны партызанскі атрад «За Радзіму», якім камандаваў лейтэнант У.І. Маркаў. Было вырашана сустрэцца з партызанскім камандзірам. На сустрэчу пайшлі У. Бяляцкі і Ф. Астапенка. Яны прапанавалі ўключыць у атрад і сасновіцкіх змагароў.

- Пакуль што не час, - адказаў камандзір. — Набліжаецца зіма. Трэба падрыхтаваць новую базу для стварэння вясной буйнога атрада. Таму вам прадстаіць працягваць барацьбу на месцы, мы будзем трымаць сувязь і разам змагацца.

...Вёска Сасновіца стала базай партызанскага атрада «За Радзіму». Дамы Соф'і Саўкінай, Пелагеі Нікіценка, братоў Паўла і Ільі Пазняковых і іншых былі партызанскімі яўкамі. У доме Ахрэма Цярэшчанкі і Ільі Віскоўскага выпякалі хлеб для партызан. Лукаш Герашчанка па начах рабіў партызанам валёнкi. А ў асобныя дні ў вызначаны час дыміліся лазні. І тады партызаны групамі прыязджалі ў вёску, каб памыцца і зняць стомленасць.

...Рады народных барацьбітоў раслі. Болы за 20 чалавек было ў Сасновіцы, якія сталі надзейнай апорай для партызан з атрада «За Радзіму». Яны былі разведчыкамі,

сувязнымі, байцамі. Многія жыхары суседняй вёскі Жалезніца таксама трымалі сувязь з партызанамі, асабліва сёстры Мядзведскія — Валянціна, Франя і Вікторыя.

Баявое заданне ўзарваць электрастанцыю і млын у Краснаполлі даручылі настаўніцы Валянціне Мікалаеўне Мядзведскай.

Вось як апісала гэту дыверсію камандаванне партызанскага атрада «За Радзіму» ў сваёй справаздачы аб баявой дзейнасці.

-14 лютага 1943 г. В.М. Мядзведская паехала з дзіцём на падводзе ў Краснаполле, маючы пад сядзеннем палена з толам. У час праверкі дакументаў яна прымусіла дзіця крычаць, таму вобыск падводчы паліцэйскія не зрабілі. Заехаўшы на склад дроў, непрыкметна выкінула палена. Увечары Дземянкоў паклаў яго надровы, якія прызначаліся для топкі электрастанцыі.

16 лютага качагары разам з іншымі дрывамі ўсунулі гэта палена ў топку. Праз некалькі мінут сілавая частка электрастанцыі была ўзарвана.

У час выбуху загінулі 2 немцы і 3 паліцаі, выведзена са строю электрастанцыя, радыёвузел, млын, ваўначоска.

Часта явачнай кватэрай была для партызан хата Паўла Пазнякова з Сасновіцы- 2. У яго сям'і было 7 дзяцей. Старэйшы сярод іх быў Валодзя. Перад вайной ён закончыў 7 класаў Гарэзненскай сямігодкі. Не задумваючыся, Уладзімір стаў на шлях барацьбы. Таму ў дом Паўла Пазнякова і яго брата Ільі Аксёнавіча прыходзілі Емяльян Лабаноўскі, Іван Гламаздзенка, Мікалай Лайкоў, Мікалай Рыжыкаў і іншыя.

...У вёсцы Сасновіца карнікі з'явіліся нечакана. У той дзень у доме Паўла Пазнякова сабраліся сасновіцкія сувязныя і разведчыкі, абмяркоўваючы чарговае заданне партызанскага атрада. Уладзімір Бяляцкі, Емяльян Лабаноўскі, Мікалай Лайкоў і Уладзімір Пазнякоў павінны былі сабраць разведданыя аб размяшчэнні Краснапольскага гарнізона.

Валодзя зірнуў у акно і вачам сваім не паверыў: вялікі атрад немцаў і паліцаёў акружаў іх дом.

- Немцы... - трывожна паведаміў ён.

- Я прыкрыю, усім у лес.

Карнікі ўварваліся ў дом Пазняковых. Валодзя ўскінуў пісталет, але нямецкі аўтаматчык яго апярэдзіў. Валодзю параніла. Яго выцягнулі на вуліцу, кінулі ўніз тварам, пыталіся, дзе партызаны.

Валодзя маўчаў. Фашыст даў па ім чаргу з аўтамата. Паліцаі падцягнулі забітага да перакладзіны на плоце і павесілі ўніз галавой.

...Да хаты Пазняковых зганялі ўсіх жыхароў Сасновіцы. Сярод іх былі і тыя, хто быў звязан з партызанамі, супрацоўнічаў з імі. Пабітыя і знявечаныя былі тут Емяльян Лабаноўскі, Павел і Ілья Пазняковы.

Нямецкі афіцэр працягваў допыт:

- Хто тут ёсць партызаны?

Арыштаваныя маўчалі. Тады кат ударыў тоўстай гумавай плёткай Е. Лабаноўскага, наступныя ўдары ляцелі адзін за другім.

Емяльян падаў, яго паднімалі, кроў цякла па яго твары, але ён нічога не казаў.

Маўчалі Павел і Ілья Пазняковы. Чуўся толькі плач жанчын.

14 лютага 1943 г. знявечаных, знясіленых, але не зломленых духам Емяльяна Лабаноўскага, Паўла і Ілью Пазняковых расстралялі. Да месца расстрэлу прывезлі ўжо забітага Ілью Віскоўскага, якога схапілі ў момант, калі ён пёк хлеб партызанам.

...Марыю Жукаву таксама схапілі. Яе павялі ў хату Міхаіла Бардонава. Допыт быў доўгім. Фашысты патрабавалі аднаго: выдаць партызан і сувязных. Марыя Антонаўна сцвярджала сваё:

- Нічога не ведаю.

Яе вадзілі па вёсцы, рабілі вобыск у кватэры, але

безвынікова. Тады ёй прыг-разілі расстрэлам. Але і пасля гэтага яна

М.А.Жукава

трымалася стойка. Нарэшце, не маючы прамых доказаў, яе выпусцілі, абяцаючы зноў наведць.

Партызаны атрада «За Радзіму» адпомсцілі ворагу за смерць загінуўшых таварышаў-паплечнікаў, сувязных і разведчыкаў.

Вясной і летам 1943 г. атрад вырас да 505 чалавек. У баях было знішчана 486 гітлераўцаў і 230 здраднікаў, пушчана пад адхон 13 варожых эшалонаў і звыш 2000 вагонаў з жывой сілай і тэхнікай, узарвана 586 рэк, разгромлена 13 валасных упраў і гарнізонаў паліцый, знішчана 16 кіламетраў сувязі.

.. Перад будынкам сельскага клуба ў в. Сасновіца было шматлюдна. Тут сабраліся сосноўцы і многія жыхары навакольных вёсак, а таксама былыя партызаны і партызанкі, іх сувязныя. На лацканах касцюмаў у многіх ордэны і медалі «Партызану Вялікай Айчыннай вайны». Яны сабраліся, каб ушанаваць памяць загінуўшых у барацьбе з

ворагам. Сярод іх і былы камандзір партызанскага атрада «За Радзіму» У.І. Маркаў. Ён зняў палатно, і на сельскім клубе зазьяла мемарыяльная дошка з надпісам: «14 лютага 1943 года фашысцкімі катамі ў вёсцы Сасновіца па-зверску закатаваны сувязныя партызанскага атрада «За Радзіму» П.А. Пазнякоў, У.П. Пазнякоў, І.А. Пазнякоў, Е.Я. Лабаноўскі, І.І. Віскоўскі».

Л. Лабаноўскі

Чырвоны сцяг, 1985, 21, 23, 28, 30 сакавіка, 2 красавіка.

Будзёнавец і яго сыны

Пятра Трафімавіча Верам'ева добра ведалі ў Карма-Пайках і ў навакольных вёсках Наваельненскага сельсавета. Гэта ён, былы баец Першай Коннай арміі ў ліку першых у тутэйшых мясцінах быў адзначаны вышэйшай па тым часе воінскай узнагародай — ордэнам Чырвонага Сцяга. Пасля грамадзянскай вайны, вярнуўшыся ў родную вёску, вёў барацьбу з белагвардзейцамі, што шукалі паратунку ў глухамані краснапольскіх лясоў, падтрымліваў парадак у вёсцы, агітаваў за Савецкую ўладу. Дапамагаў мясцоваму сельскаму Савету ў правядзенні ўсялякіх мерапрыемстваў, у барацьбе супраць кулацтва, актывізоўваў дзейнасць камітэтаў беднаты. У хуткім часе яго і самога выбралі членам выканкома Наваельненскага сельсавета.

Калі пачалася калектывізацыя, Пётр Трафімавіч быў і першым агітатарам за калгас, і першым калектывістам. Разам з ім тады аднымі з першых уступілі ў калгас «Чырвоны партызан» Сцяпан Герашчанка, Павел Прыходзька, Пётр Хомчанка, Кузьма Пехцераў і некаторыя іншыя бядняцкія сем'і. Першы калгас даручылі ўзначальваць П.Т. Верам'еву.

Пётр Трафімавіч і Праскоўя Якаўлеўна Верам'евы гадавалі сям'ю дзяцей: двух сыноў і пяцёрых дачок. Радаваліся бацькі, што надолгодзяцей выпала спакойнае жыццё. Але і радасць, і шчыры дзіцячы смех, і звонкія песні ў адзін момант перакрэсліла вайна.

На абарону Радзімы становіліся ўсе, хто толькі мог трымаць у руках зброю. Адзін за другім ішлі на фронт кармапайкаўскія мужчыны і хлопцы. А Пятру Трафімавічу не было павесткі: інвалід. Паехаў у райваенкамат сам. А там паглядзелі дакументы і сказалі: не маем права адпраўляць інвалідаў на фронт.

Так і застаўся былы будзёнавец на акупаванай ворагам тэрыторыі. У хуткім часе Іван Аляксеевіч Стэфаненка з суседняй в. Крывляціц пачаў ствараць партызанскі атрад. У яго ўліліся і два сыны Верам'ева—Якаў і Стась. Пятра Трафімавіча пакінулі ў вёсцы за сувязнога.

Верна служыў ён Радзіме і на гэтым пасту. У старой закінутай лазні разам з сынам устанавілі радыёпрыёмнік і ўпотаі слухалі перадачы з Масквы. Сын запісваў і запамінаў навіны і потым расказваў аб гэтым камандаванню атрада, партызанам, а тыя, у сваю чаргу, разносілі праўду з Масквы па

навакольных вёсках.

Верна службы Пётр Трафімавіч, але нядоўга. Знайшоўся здраднік, які данёс, карнікам, што ў вёсцы жыве былы будзёнавец і што ў лазні хавае радыёпрыёмнік і слухае перадачы з Масквы. Яго схапілі 22 чэрвеня 1942 г. Перажыў дзесяць дзён катаванняў, здэкаў і допытаў у краснапольскай турме. Пётр Трафімавіч можна пераносіў усё гэта і ні слова не вымавіў ні пра партызан, ні пра сваю сувязь з імі. Потым схапілі 18-гадовага Станіслава. Не знайшоўшы ніякіх пацвярджэнняў, адпусцілі хлопца праз некалькі дзён. Адпусцілі пад нагляд мясцовых паліцаяў, не ведаючы, што камсамолец Станіслаў Верам'ёў ужо лічыцца ў спісах байцоў партызанскага атрада, якім камандаваў Іван Аляксеевіч Стэфаненка.

П.Т. Верам'ёва разам з іншымі вязнямі з краснапольскай турмы адправілі ў Магілёў. Там яго зноў катавалі. У адзін з ліпеньскіх дзён 1942 г. павялі на расстрэл.

Не спынялі барацьбы з гітлераўцамі сыны Верам'ёва Якаў і Станіслаў. Калі Краснапольшчына была вызвалена ад акупантаў, партызанскі атрад І.А. Стэфаненкі злучыўся з часцямі Чырвонай Арміі. Яны пайшлі на фронт. У хуткім часе Якаў загінуў пры выкананні баявога задання. А Станіслаў Пятровіч уліўся ў адзін з палкоў 286-й стралковай дывізіі. Прымаў удзел у фарсіраванні Дняпра. За мужнасць, праяўленую баях пры фарсіраванні Дняпра, быў узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені.

Вызначыўся наш зямляк і пры фарсіраванні Віслы. Калі загінуў камандзір узвода, камандаванне Верам'ёў узяў на сябе і забяспечыў выкананне пастаўленай задачы. За мужнасць, праяўленую пры фарсіраванні Віслы, С.П. Верам'ёў быў узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені.

С. Сямёнаў

Чырвоны сцяг, 1985, 2 красавіка.